

*Paulina Rychlewska**

WPLYW BEZPOŚREDNICH INWESTYCJI ZAGRANICZNYCH NA ROZWÓJ WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

Celem pracy jest próba oceny wpływu inwestycji zagranicznych na rozwój jednego z najbiedniejszych województw Polski – podkarpackiego. Ukazane zostanie przy tym rozmieszczenie, struktura i przestrzenne zróżnicowanie bezpośrednich inwestycji zagranicznych w tym regionie.

Do opracowywania danych wykorzystana została metoda zakładowa, co oznacza, że liczba pracujących i wielkość inwestycji przypisane są miejscowości, gdzie zostały dokonane, a nie siedzibie przedsiębiorstwa.

Wyniki wskazują na dotychczasowy raczej pozytywny wpływ inwestycji zagranicznych na rozwój lokalny i regionalny województwa podkarpackiego, zwłaszcza branż produkcyjnych. Za niekorzystny uznać należy jednak wzrost dysproporcji społeczno-ekonomicznych w regionie.

Rozwój to proces wielowymiarowy (Huczek 2007, s. 107), „zmiernający do kreowania nowych i poprawy istniejących warunków dla (...) gospodarki oraz zapewnienia ładu przestrzennego i ekologicznego”, który służyć ma trwałej poprawie konkurencyjności. Powinien się także przyczyniać do wzrostu poziomu życia i dobrobytu ludności, wyrażającego się pełniejszym zaspokojeniem jej potrzeb społecznych, duchowych i materialnych (Piasecki 2007). Reasumując, na rozwój składa się trwały wzrost potencjału gospodarczego (zwiększenie realnego dochodu) oraz zmiany strukturalne, a także poprawa jakości życia mieszkańców (Domański 2004).

Warto przy tym zauważyć, iż według niektórych badaczy rozwój w gruncie rzeczy nie musi mieć charakteru totalnego, tzn. dotyczącego ogółu cech społeczno-gospodarczych, i nie jest dynamizowany przez określone gałęzie przemysłu (np. tzw. *high-tech*) (Domański 2004, s. 17–20).

Abstrahując od powyższych rozważań, zdaniem Z. Chojnickiego (1999) inwestycje zagraniczne i kapitał zagraniczny są obecnie najważniejszym czynnikiem rozwoju regionalnego w Polsce, gdyż znacząco oddziałują na funkcjonowanie regionalnych struktur gospodarczych oraz stopień ich wykorzystania (Barwińska-Małałowicz, Kalita, Puchalska 2009; Gorzelak 2003), co szczególnie da się zauważyć w przypadku gmin i województw słabo rozwiniętych (Gorzelak 2003), do których zaliczyć można z pewnością leżące na tzw. ścianie wschodniej (Polska B) Podkarpacie. Wpływ inwestycji zagranicznych jest jednak, naturalnie, różny w zależności od specyficznych cech obszaru, gdzie są lokowane, i typu inwestora (Domański 2001; Strykiewicz 2004), lecz nigdy nie pozostają one obojętne

* Kolegium Gospodarki Światowej SGH, Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Łodzi.

Tab. 1. Pozytywne i negatywne efekty BIZ

Efekty	Pozytywne oddziaływanie	Negatywne oddziaływanie
Bezpośrednie	<ul style="list-style-type: none"> • napływ kapitału umożliwiającego restrukturyzację gospodarki regionu; • wzrost produkcji i zatrudnienia w regionie; • wzrost dochodów regionu; • zastosowanie nowych metod zarządzania i organizacji produkcji; • produkcja wyższej jakości; • wprowadzenie nowych i znanych marek; • wzrost i dywersyfikacja produkcji oraz eksportu; • wywieranie korzystnego wpływu na stan środowiska naturalnego, lepsze środki ochrony; • podniesienie kwalifikacji zawodowych lokalnej siły roboczej; • wzrost poziomu wynagrodzeń; • wypełnienie luk (pomiędzy pożądanym a faktycznym stanem inwestycji, w zakresie zarządzania i organizacji, wydajności i innowacyjności itp.) w gospodarce kraju i regionu przyjmującego; • wzrost wykorzystania innych czynników produkcji (w tym pracy); • wywieranie wpływu na lokalne środowisko biznesu; • poprawa jakości i wzrost rodzimej produkcji; • wpływ na konkurencyjność regionalną i lokalną; • rozwój infrastruktury; • zagospodarowanie istniejącego majątku przemysłowego i infrastruktury gospodarczej; • rozwój pożądaných dziedzin działalności gospodarczej 	<ul style="list-style-type: none"> • wywieranie niekorzystnego wpływu na stan środowiska naturalnego (degradacja w przypadku tzw. brudnych technologii); • ograniczenie konkurencji (w sytuacji pozycji monopolistycznej inwestora); • nadmierna eksploatacja surowców naturalnych; • wypieranie z rynku rodzimych przedsiębiorstw, kapitału (w tym tzw. wrogie przejęcia); • ograniczenie miejsc pracy wskutek konsolidacji produkcji, wykorzystania nowych technologii; • omijanie polskiego systemu podatkowego, wyprowadzanie zysku poza granice kraju, niska skłonność do reinwestowania zysków w kraju inwestycji; • rozwój niepożądanych dziedzin działalności gospodarczej
Pośrednie	<ul style="list-style-type: none"> • przenikanie dobrych wzorów (np. wdrożenie nowych technologii, sposobów organizacji produkcji itp. do rodzimych przedsiębiorstw); • pozytywny impuls rozwojowy; • zmniejszenie dysproporcji regionalnych; • promocja regionu na liczących się rynkach finansowych i inwestycyjnych 	<ul style="list-style-type: none"> • eliminowanie rodzimych producentów z rynku; • wzmocnienie dysproporcji regionalnych; • niekorzystna struktura inwestycji

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Karpiński 1999; Błuszkowski, Garlicki 2000.

dla warunków życia i dochodów w regionie (Pakulska, Poniatowska-Jaksch 2004; Różański 2001).

Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) na gospodarkę (por. Barwińska-Małajowicz, Kalita, Puchalska 2009; Limański 2003) może być zarówno pozytywny, jak i negatywny oraz mieć charakter pośredni lub bezpośredni (zob. tab. 1), z tym że generalnie uważa się, iż zalety płynące z BIZ przewyższają ich niepożądane aspekty i są pozytywnym impulsem dla gospodarki, w której są lokowane (Sobala-Gwosdz 2004). Za najważniejszą uznaje się zdolność do łagodzenia dysproporcji społeczno-ekonomicznych w regionie (Karaszewski 2000, s. 115; Puchalska 2008, s. 308).

Przez pojęcie inwestycji należy rozumieć przy tym „przedsięwzięcia, których istotą jest terażniejsze wyrzeczenie dla przyszłej [niepewnej] korzyści” (Karaszewski 2004, s. 18).

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne to zaś, zgodnie z definicją OECD, inwestycje służące uzyskaniu trwałego dochodu przez zagranicznego inwestora dzięki wpływowi na decyzje miejscowego przedsiębiorstwa (Stepniak, Umiński 1993)¹. Według M. Guzka (2006, s. 114) zagraniczna inwestycja bezpośrednia to także ulokowanie kapitału w zagranicznym przedsiębiorstwie, umożliwiające jego kontrolowanie lub transfer kapitału i lokowanie go na terytorium innego kraju w celu utworzenia tam filii i sprawowania nad nią kontroli (Krugman, Obstfeld 2003, s. 94), a także dla osiągnięcia zysku i innych korzyści. E. Czerwieńec (1999, s. 9) wskazuje ponadto na BIZ jako formę długoterminowej lokaty kapitału. Za miarę możliwości wywierania wpływu uważa się przy tym posiadanie minimum 10% akcji lub udziałów firmy².

1. Cel i zakres pracy

Celem pracy jest próba oceny wpływu inwestycji zagranicznych na rozwój jednego z najbiedniejszych województw Polski – podkarpackiego. Ukazane zostanie przy tym rozmieszczenie, struktura i przestrzenne zróżnicowanie bezpośrednich inwestycji zagranicznych w tym regionie.

W pracy jako źródła informacji o inwestycjach, profilu działalności firm i zatrudnieniu w nich wykorzystane zostały bazy danych Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych (PAIiIZ)³ i Głównego Urzędu Statystycznego (GUS)⁴ oraz różnego typu publikacje i raporty branżowe.

¹ Ponieważ definicja OECD była różnie traktowana przez różne podmioty i faktycznie obejmowała „podjęte inwestycje deklarowane przez kraje inwestujące” (Raport nr 5, 1998, s. 11), co w praktyce powodowało nierzadko uwzględnianie w statystykach również inwestycji portfelowych, przy interpretacji danych z tego źródła należy zachować ostrożność.

² GUS za inwestora bezpośredniego przyjmuje taki podmiot, którego udział w przedsiębiorstwie wynosi minimum 1% („Działalność gospodarza spółek...”, 2003, s. 9).

³ <http://www.paiz.gov.pl>

⁴ <http://www.stat.gov.pl>

Do opracowywania danych zastosowano metodę zakładową (szerzej: Domański 2001; Domański, Gwosdz, Sobala-Gwosdz, Wiedermann 2003), co oznacza, że liczba pracujących i wielkość inwestycji przypisane są do miejscowości, gdzie zostały dokonane, a nie do siedziby przedsiębiorstwa.

2. Wielkość inwestycji⁵

Do końca 2007 r. inwestycje zagraniczne w województwie podkarpackim wynosiły 3473,12 mln USD, czyli 1,5 tys. USD na jednego mieszkańca, przy czym tylko w 2007 r. zainwestowano na Podkarpaciu 340,62 mln USD. Tym samym udział regionu w napływie kapitału zagranicznego do Polski kształtuje się na niższym poziomie (3%) niż udział województwa podkarpackiego w ogólnej liczbie ludności kraju (5,5%) czy tworzeniu PKB (4%). Udział inwestycji zagranicznych w województwie podkarpackim stawia je jednak na dziewiątym miejscu w kraju, a więc znacznie wyżej niż pod względem wartości PKB na mieszkańca, według którego zajmuje przedostatnią (15) pozycję.

Powyższa charakterystyka, jak się wydaje, potwierdza wnioski z badań P. Swianiewicza i W. Dziemianowicza (1999), według których atrakcyjność inwestycyjna spada w kierunku wschodniej granicy Polski i jest mniejsza poza dużymi miastami i ich aglomeracjami. Na cztery województwa najbardziej wysunięte na wschód (warmińsko-mazurskie, podlaskie, lubelskie, podkarpackie) przypada zatem łącznie ok. 3% kapitału⁶ zagranicznego zlokalizowanego w kraju, z czego ponad 60% skumulowano w podkarpackim (*Biuletyn Statystyczny...* 2006).

Napływ BIZ do województw ściany wschodniej hamuje (por. Czudec 2008; Sobala-Gwosdz i in. 2006):

- peryferyjne położenie względem rynków Europy Zachodniej i w kraju;
- brak silnego ośrodka miejskiego (Rzeszów, Lublin czy Białystok nie są w stanie zapewnić wszystkich usług wyższego rzędu, takich jak: doradztwo, usługi finansowe czy prawne);
- mało zamożny lokalny rynek zbytu;
- ograniczona dostępność komunikacyjna ze względu na brak autostrady i miejskich obwodnic;
- duży, znacznie większy od średniej dla Polski odsetek terenów objętych ochroną przyrody (np. w przypadku województwa podkarpackiego wynoszący niemal 45% jego powierzchni), co może hamować rozwój przemysłu, ograniczać dostępność miejsc itp.

Lokalizacji BIZ w województwie podkarpackim sprzyja zaś (por. Czudec 2008; Sobala-Gwosdz i in. 2006):

- łatwa dostępność komunikacyjna, na którą składają się: położenie na skrzyżowaniu międzynarodowych szlaków drogowych wschód–zachód oraz pół-

⁵ Jeśli nie zaznaczono inaczej, dane w tym oraz w następnym rozdziale pochodzą z Banku Danych Regionalnych GUS, dostępnego pod adresem: <http://www.stat.gov.pl> i PAiIZ dostępnego pod adresem: <http://www.paiz.gov.pl>.

⁶ Dane GUS za 2005 r.

noc-południe (droga E4 łącząca Ukrainę z Europą Zachodnią), nabierająca szczególnego znaczenia wobec niestabilnej sytuacji politycznej Białorusi), port lotniczy Rzeszów Jasionka oraz trzy lokalne lotniska w Krośnie, Mielcu i Turbi);

- dobrze rozwinięte szkolnictwo wyższe w stolicy regionu (Rzeszowie), dysponujące ofertą kształcenia adekwatną do potrzeb pracodawców w regionie (Politechnika Rzeszowska może się szczycić jedynym w Polsce wydziałem kształcenia pilotów lotnictwa cywilnego, prowadzi też dobrze przygotowujące do zawodu studia o specjalności lotnictwo i kosmonautyka);
- skupienie firm przemysłu lotniczego, któremu nie przeszkadza duże oddalenie od rynków zbytu, a który wspierają tradycje gospodarcze regionu wiążące się z powstałym w dwudziestolecu międzywojennym Centralnym Okręgiem Przemysłowym oraz wieloletnim doświadczeniem w produkcji dla przemysłu lotniczego;
- duża czystość środowiska⁷, pozwalająca na rozwój dziedzin przemysłu wymagających najwyższej klasy czystości powietrza, wód i gleb, m.in. informatycznego czy farmaceutycznego;
- duże pokłady bogactw naturalnych (torf, ropa naftowa, gaz ziemny, wody mineralne i geotermalne);
- duża liczba dobrze wykształconych pracowników technicznych godzących się podjąć pracę za niższe stawki niż ich koledzy z lepiej rozwiniętych części kraju;
- funkcjonowanie dwóch dobrze zarządzanych specjalnych stref ekonomicznych (SSE Euro-Park Mielec i Tarnobrzесьkiej SSE Euro-Park Wisłosan).

Choć wartość BIZ na Podkarpaciu jest najwyższa wśród województw tzw. ściany wschodniej, to nadal odbiega znacząco od wielkości inwestycji zagranicznych w innych regionach Polski, np. w sąsiednim województwie małopolskim bezpośrednie inwestycje zagraniczne wynosiły na koniec 2007 r. 10 044 mln USD, a nakłady podmiotów zagranicznych w regionie osiągnęły wartość 1315 mln USD, a więc niemal trzykrotnie więcej niż na Podkarpaciu.

Badając udział inwestycji typu *greenfield*⁸, dojdź można do odmiennych wniosków. W województwie podkarpackim jest on bowiem zbliżony do analogicznego wskaźnika w województwie małopolskim i wynosi ok. 32%. Za niekorzystne należy uznać jednak to, że inwestycje te skupiły się właściwie w trzech lokalizacjach: 45% ich wartości (440 mln USD) przypadało na SSE Mielec, 20% na nowe elektrociepłownie w Nowej Sarzynie (140 mln USD), a ok. 15% na Rzeszów. Inne znaczące inwestycje *greenfield* to zakłady komponentów dla branży samochodowej Rial Aluguss i Stahlschmidt & Maiworm w Stalowej Woli oraz fabry-

⁷ Województwo podkarpackie to jeden z niewielu obszarów w kraju, gdzie występują wody pierwszej klasy czystości; emisja zanieczyszczeń do atmosfery nie przekracza zaś 0,5% emisji krajowej.

⁸ Przez pojęcie *greenfield* rozumie się zarówno nowo wybudowane zakłady w terenie dotychczas niezainwestowanym (*greenfield sensu stricto*), jak i zakład, w którym uruchomiono nowy rodzaj produkcji, wykorzystując istniejące już budynki lub elementy infrastruktury (*brownfield*).

ka Snecma Motoures w Sędziszowie (w każdym z miast kapitał zagraniczny przekroczył 100 mln USD).

Łącznie w województwie podkarpackim do końca 2005 r. uruchomiono 240 nowych placówek tego typu (Puchalska 2008, s. 316), z czego 110 to nowe sklepy, hurtownie i stacje benzynowe, a 75 – zakłady przemysłowe. Wszystkie zostały zlokalizowane przy tym na terenie 33 spośród 160 gmin województwa (Barwińska-Małajowicz i in. 2009).

Warto zauważyć, iż województwo podkarpackie w rankingu udziału przedsiębiorstw prowadzących działalność innowacyjną w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłowych zajmuje wysoką czwartą pozycję (por. tab. 2). Częściowo na pewno jest to zasługa BIZ.

Tab. 2. Udział przedsiębiorstw prowadzących działalność innowacyjną w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłowych w 2003 r. (%).

Lp.	Województwo	Udział przedsiębiorstw prowadzących działalność innowacyjną (%)
1	Mazowieckie	46,9
2	Małopolskie	46,0
3	Śląskie	44,0
4	Podkarpackie	43,8
5	Podlaskie	43,1
6	Opolskie	42,3
7	Pomorskie	40,1
8	Świętokrzyskie	39,4
9	Warmińsko-mazurskie	39,3
10	Dolnośląskie	39,1
11	Lubelskie	38,9
12	Lubuskie	37,2
13	Kujawsko-pomorskie	34,0
14	Zachodniopomorskie	32,3
15	Wielkopolskie	30,4
16	Łódzkie	30,3
P O L S K A		39,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2005.

Województwo podkarpackie na tle innych regionów Polski Wschodniej, a także na tle całego kraju, wyróżnia struktura geograficzna napływającego kapitału zagranicznego. Na Podkarpaciu zdecydowany prym wiedzie bowiem w tym względzie kapitał amerykański, którego udział w BIZ województwa wynosi niemal 46%. Na dalszych pozycjach lokuje się kapitał pochodzenia niemieckiego (14%), austriackiego (12%), francuskiego (7%), brytyjskiego (5%), holenderskie-

go (2,7%), szwajcarskiego (1,3%). Kapitał z innych państw stanowi poniżej 1% (*Biuletyn Statystyczny... 2006*).

Sytuacja ta zgoła różni się od struktury ogólnopolskiej, w której dominuje kapitał napływający z krajów Unii Europejskiej (ponad 85% wartości inwestycji). Pozostałe istotne kraje, których firmy lokują tu swoje siedziby, to USA, Japonia, Korea Południowa i Antyle Holenderskie. Jednak ich udział jest niewielki i łącznie wynosi poniżej 15% (*Biuletyn Statystyczny... 2006; Działalność gospodarcza podmiotów... 2006*).

Tak zdecydowaną przewagę kapitału amerykańskiego w inwestycjach bezpośrednich województwo podkarpackie zapewne zawdzięcza inwestowaniu tu pieniędzy Polonii podkarpackiej, która zarówno w okresie międzywojennym, jak i po 1981 r. emigrowała z przyczyn zarobkowych i politycznych przede wszystkim do USA (także Kanady i Brazylii). Polacy wyjeżdżali głównie z Ropczyc, Dębicy, Krosna, Korczyny, Iwonicza Zdroju, Dąbrowy Tarnowskiej, co w dużej mierze pokrywa się z rozmieszczeniem największych inwestycji zagranicznych w województwie (por. *Biuletyn Statystyczny... 2006*).

Tab. 3. Liczba spółek z kapitałem zagranicznym w województwie podkarpackim w 2007 r.

Liczba zatrudnionych w spółce	Liczba podmiotów	Liczba pracujących
0–9	670	1337
10–49	92	1780
50–249	32	3706
250 i więcej	30	29 191
O G Ó Ł E M	824	36 014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2007 r. na terenie województwa podkarpackiego zarejestrowane były ogółem 824 spółki z kapitałem zagranicznym. Spośród nich 30 zatrudniało powyżej 250 osób, a 32 od 50 do 250 pracowników. Zdecydowaną większość (670 podmiotów), bo ponad 80%, stanowiły firmy zatrudniające poniżej dziesięciu osób (por. tab. 3). Działało tu również kilka podmiotów, których siedziba znajdowała się poza granicami województwa.

Dzięki inwestycjom typu *greenfield* powstało ponad 7 tys. nowych miejsc pracy, z czego 53% w dotkniętym 19-procentowym bezrobociem w pierwszej połowie lat 90. Mielcu.

Łącznie spółki z kapitałem zagranicznym zatrudniały w 2005 r. 49,4 tys. osób, co stanowiło niemal 13% wszystkich pracujących w województwie poza rolnictwem i leśnictwem. Oczywiście, odsetek ten był zróżnicowany pomiędzy powiatami (por. tab. 4), co mogło sprzyjać wzrostowi dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym w regionie.

Tab. 4. Liczba zatrudnionych i odsetek ogółu pracujących poza rolnictwem w firmach z kapitałem zagranicznym w województwie podkarpackim w latach 1989–2005 według powiatów

Powiat	Liczba zatrudnionych (w tys. osób)	Odsetek osób pracujących poza rolnictwem
Rzeszów	11,3	16,30
Krosno	8,8	35,98
Mielecki	5,6	20,18
Dębicki	4,2	16,47
Stalowowolski	2,9	11,20
Sanocki	2,3	12,31
Jarosławski	2,2	12,13
Łańcucki	2,0	17,31
Tarnobrzeski	1,5	19,36
Jasielski	1,5	7,18
Rzeszowski	1,2	6,78
Tarnobrzeg	1,0	9,11
Ropczycko-sędziszowski	0,8	8,37
Leżajski	0,8	7,88
Przemysł	0,7	4,09
Niżański	0,6	9,18
Krośnieński	0,5	4,31
Przeworski	0,4	4,23
Kolbuszowski	0,4	6,88
Leski	0,3	8,53
Brzozowski	0,3	4,21
Strzyżowski	0,1	1,96
Lubaczowski	0,1	1,18
Bieszczadzki	0,0	0,47
Przemyski	0,0	0,31
O G Ó Ł E M	49,4	12,97

Źródło: Sobala-Gwosdz i in. 2006, s. 56.

Trzeba jednak zauważyć, iż w wielu zakładach, które zostały przejęte przez firmy zagraniczne, występuje tendencja do obniżenia zatrudnienia, co wiąże się nie tylko z ograniczeniem kosztów czy konsolidacją kapitałową przedsiębiorstw, ale przede wszystkim z ich zwiększoną wydajnością. Redukcja etatów niekiedy przybiera znaczne rozmiary, np. w Delphi Krosno, gdzie zwolniono niemal 1000 osób, w Hucie Szkła Jarosław po wejściu amerykańskiego koncernu Owens Illinois zwolniono blisko 500 pracowników, zapewniając jednak odprawy rządu 14–20 tys. złotych oraz pomoc doradczą i finansową dla tych, którzy zdecydowali się na założenie własnej działalności gospodarczej. Każdorazowo redukcja doty-

czyła przy tym najmniej doświadczonych i najslabiej wykształconych pracowników, podczas gdy pozostali często otrzymali wyższe wynagrodzenie i zapewniało im lepsze warunki pracy⁹. Zatrudniono także wielu wybitnych fachowców, „przechwytyjąc” najlepszych pracowników z rynku pracy – tzw. drenaż mózgow (Domański 2001; Jarosz 1996).

Pomimo to w małych ośrodkach, gdzie dana firma jest monopolistą na lokalnym rynku pracy (np. Federal Mogul posiada 30% miejsc prac w powiecie tarnobrzeskim i 30% w gminie Gorzyce; firmy z kapitałem zagranicznym zatrudniają 20% pracowników powiatu dębickiego i po 10% w powiatach sanockim, leżajskim, łańcuckim, kolbuszowskim, jarosławskim i ropczycko-sanockim), grupowe zwolnienia stanowią nie lada problem dla lokalnej ludności.

Jednak inwestycje zagraniczne w Podkarpackiem wciąż skoncentrowane są głównie na obszarach miast dużych i średnich. W samym Rzeszowie mieści się blisko 20% z nich, podczas gdy w miastach poniżej 10 tys. mieszkańców zlokalizowało się tylko 7% BIZ. Na wszystkich terenach wiejskich w województwie odnotowano tylko 8% inwestycji zagranicznych, z czego 3/4 w dwóch ośrodkach: Gorzyce i Rakszawa. Potwierdza się tym samym tendencja koncentracji inwestycji w bezpośrednim sąsiedztwie wielkich miast i wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych (Domański 2001; Domański i in. 2003).

Pięć powiatów podkarpackiego: mielecki, Rzeszów, dębicki, leżajski i jarosławski, zamieszkałych przez 30% mieszkańców województwa, skupia 70% inwestycji. Jeśli doliczy się do tego kolejnych sześć powiatów (stalowowolski, Krosno, ropczycko-sędziszowski, tarnobrzeski, łańcucki i sanocki), zamieszkałych przez 50% ludności, udział BIZ osiąga 90%. Siedem najslabszych powiatów, zamieszkałych przez 20% ludności województwa, nie zdołało osiągnąć nawet 1% wartości BIZ Podkarpacia (Puchalska 2008, s. 316).

Największe inwestycje pozyskały przy tym: Mielec (1 523 000 USD), Rzeszów (1 000 000 USD), Dębica (1 000 000 USD, z czego 90% przypada na dwie firmy – amerykański koncern Goodyear produkujący opony i szwedzko-fińską korporację Tikkurila Beckers Dębica, zajmującą się produkcją farb i lakierów). Spory kapitał zagraniczny został zainwestowany także w Jarosławiu, gdzie Owens Illinois otworzył hutę szkła, a LU Polska zainwestował w przemysł cukierniczy¹⁰. Te dwa podmioty ulokowały tu kapitał o łącznej wysokości 157 mln USD (87% ogółu inwestycji poczynionych w mieście). Mniejsze sumy zainwestowano w Krośnie, Sędziszowie Małopolskim i Nisku – od 30 do 50 mln USD, Jarosławiu, Tarnobrzegu, Przemyślu, Krasnem i Chmielniku – po 10–20 mln USD oraz w Jaśle, Sanoku, Dębicy i Przeworsku – od 5 do 10 mln USD.

Charakterystyczną cechą bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwie podkarpackim jest dość mała liczba dużych inwestycji (powyżej 50 mln USD), skoncentrowanych przy tym jedynie w kilku lokalizacjach.

⁹ Nie dotyczy to dużych placówek handlowych, gdzie generalnie oferowane warunki pracy są nie najlepsze, a pensje niskie (Sobala-Gwosdz 2004).

¹⁰ Inwestycja ta była podejrzana o tzw. wrogie przejęcie.

Na Podkarpaciu, tak jak w omawianym powyżej Jarosławiu, zaangażowany kapitał zagraniczny przybiera dodatkowo formę pojedynczych inwestycji, np. w Leżajsku, gdzie 94% wartości inwestycji przypada na zakłady tytoniowe Philip Morris i Zakłady Piwowarskie Heineken, w Sarzynie, gdzie 100% inwestycji stanowi kapitał Enron Corporation, w Stalowej Woli, gdzie wartość BIZ stanowi 128 mln USD, 74% inwestycji należy do Komatsu i Stahlschmidt & Maiworm. W Gorzycach i Rakszawie zaś 100% inwestycji należy do jednego przedsiębiorstwa – odpowiednio Federal Mogul i Brau Union Polska. W Krośnie (łącznie wartość BIZ wynosi 134 mln USD) Delphi i Goodrich łącznie skupiają 80% inwestycji, a w Sanoku Stomil Sanok-Enterprise Investors ma 76% z nich.

Należy zwrócić uwagę, iż pięciu największych inwestorów zagranicznych w województwie odpowiada za 1/3 wszystkich nakładów na Podkarpaciu, a czworoła dziesiątka dokonała 50% inwestycji, podczas gdy w Polsce średnio wartości te stanowią odpowiednio 1/6 i 1/4.

3. Struktura inwestycji

Wśród inwestycji w przemyśle, do którego trafiło niemal 80% kapitału zagranicznego ulokowanego w województwie podkarpackim (*Biuletyn Statystyczny...* 2006), największe nakłady poniesione zostały w branży spożywczej, przemyśle gumowym i tworzyw sztucznych (por. tab. 5). W inwestycjach typu *greenfield* przeważały zaś następujące gałęzie przemysłu: drzewny, energetyczny i motoryzacyjny. Inwestycje w handel i pozostałe usługi nie były znaczące (por. tab. 5). Duże inwestycje w nowe obiekty handlowe i usługowe (na ogół w formie sklepów wielkopowierzchniowych) zrealizowano w Rzeszowie, Mielcu i Tarnobrzegu. Małe zainteresowanie towarzyszyło też budowie nowych zakładów w branży spożywczej, co rozmijało się z oczekiwaniami władz regionalnych i lokalnych (Sobala-Gwosdz 2004).

Największy odsetek inwestycji pozaprzemysłowych, stanowiący 23%, cechuje Rzeszów. Związane jest to przede wszystkim z usytuowanymi tu wieloma centrami handlowymi oraz największym odsetkiem zlokalizowanych przedstawicielstw firm z udziałem kapitału zagranicznego, które zatrudniają niemal 10 tys. osób, co stanowi 20% całkowitego zatrudnienia w firmach zagranicznych w województwie. Dalsze 6,1 tys. osób zatrudnionych jest w zakładach z kapitałem zagranicznym w Krośnie.

Tab. 5. Struktura inwestycji zagranicznych według sekcji i działów PKD w 2007 r.

Branża	Inwestycje (w mln USD)	Odsetek inwe- stycji ogółem (%)	Liczba (%) zatrudnionych na koniec 2007 r.
Działalność produkcyjna ogółem, w tym:	328,3	96,4	39824 (95,26%)
– artykuły spożywcze, napoje, tytoń	10,3	3,0	
– środki transportu	119,9	35,2	
– chemikalia, wyroby chemiczne	26,4	7,8	
– wyroby niemetaliczne	6,8	2,0	
– sprzęt elektryczny i optyczny	4,0	1,2	
– wyroby gumowe i z tworzyw sztucznych	52,4	15,4	
– metale i produkty metalowe	36,3	10,7	
– meble	20,2	5,9	
– maszyny i urządzenia	21,8	6,4	
– drewno i produkty drewniane	20,2	5,9	
– tkaniny, tekstylia i wyroby ze skóry	0,0	0,0	
Pośrednictwo finansowe	0,0	0,0	
Handel	11,1	3,3	1289 (3,08%)
Budownictwo	0,1	0,0	179 (0,43%)
Transport i łączność	0,3	0,1	33 (0,08%)
Obsługa nieruchomości	0,7	0,2	249 (0,6)
Działalność usługowa i komunalna	0,9	0,3	b.d.
Hotele i restauracje	0,0	0,0	0,0
Górnictwo i kopalnictwo	0,0	0,0	0,0
Rolnictwo	0,0	0,0	0,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

4. Specjalne Strefy Ekonomiczne

Ciekawym zagadnieniem jest wpływ specjalnych stref ekonomicznych na przyciąganie kapitału zagranicznego. Na ich terenie zlokalizowanych jest bowiem 18% wartości inwestycji ogółem, z czego ponad 55% przypada na inwestycje typu *greenfield*, przy czym w 80% są one umiejscowione na terenie pierwszej w Polsce specjalnej strefy ekonomicznej – SSE Euro-Park Mielec. Zapewne właśnie dlatego Mielec pozyskał jako jedyny więcej kapitału niż stolica województwa (szerzej: Domański, Gwosdz 2005).

Jednak już w drugiej ze specjalnych stref ekonomicznych województwa podkarpackiego nie zainwestowano tak wielu środków. W Tarnobrzegu nakłady te sięgnęły jedynie 7 mln USD. Podobnie w innym dużym mieście regionu – Przemyśle – łączne inwestycje zagraniczne wyceniono na niespełna 20 mln USD.

Co ciekawe, inaczej niż w innych rejonach województwa, w Przemysłu 70% inwestycji stanowiły te związane z handlem i usługami, a tylko 27% – związane z przemysłem.

5. Grona przedsiębiorczości

Porter (2001; 2003), autor teorii gron (*clusters*) przedsiębiorczości, uważał, że ich powstanie sprzyja wzrostowi konkurencyjności, innowacyjności i produktywności regionu. Dlatego też zalecał koncentrację działalności firm o podobnym profilu działalności (dostawcy, usługodawcy, instytucje naukowo-badawcze, stowarzyszenia handlowe itp.) w bliskim sąsiedztwie. Uważał, iż sprzyja to efektywności funkcjonowania, ogranicza koszty (np. związane z transportem, korzystaniem ze wspólnych zasobów pracy), pozwala na szybszą i skuteczniejszą wymianę informacji dotyczącą sposobu organizacji przedsiębiorstwa oraz nowinek technicznych i organizacyjnych w nim wykorzystywanych. Przede wszystkim wspominał zaś o przyspieszonym rozwoju firm, branży, a także całego regionu dzięki współpracy, ale i rywalizacji podmiotów skupionych w klastrze (szerzej: Adamowicz 2005, s. 587; Isaksen 2001; Olejniczak 2003).

Olejniczak (2003), opisując koncepcje gron, zwraca uwagę, iż najważniejsze efekty płynące z powstania okręgów przemysłowych, oprócz względów gospodarczych, to: wysoko wykwalifikowana siła robocza, „rozlewanie się” wiedzy i specyficzna atmosfera innowacyjności oraz promocja określonych reguł i wartości, etosu pracy i przedsiębiorczości, co także sprzyja zdynamizowaniu rozwoju regionu.

Na terenie województwa podkarpackiego mamy właśnie do czynienia z taką organizacją produkcji i wymianą informacji. Wiele (76) przedsiębiorstw przemysłu lotniczego, branż towarzyszących i otoczenia naukowo-badawczego zlokalizowanych w pobliżu Mielca utworzyło w 2003 r. tzw. Dolinę Lotniczą¹¹ – najprężniej obecnie działający klaster w Polsce, kształtując nowy obraz województwa, dotychczas kojarzonego głównie z działalnością rolniczą. Jednocześnie „Dolina Lotnicza” stała się dla Polski południowo-wschodniej szansą na przekształcenie się w jeden z wiodących regionów lotniczych Europy dzięki dostarczaniu różnorodnych produktów i usług z zakresu przemysłu lotniczego.

Być może wkrótce będziemy mogli mówić o większej liczbie gron przedsiębiorczości zlokalizowanych na Podkarpaciu, za których zaczątki można uznać:

- utworzenie w Nowej Dębie nowej, wartej 15 mln USD inwestycji, firmy Sanfarm, zależnej od Polfy Warszawa, na co wpływ miała bliskość wytwórni leków ICN Polfa Rzeszów i Sanofi-Biocom w Rzeszowie,
- inwestycje francuskich przedsiębiorstw Snecma i Creuzet dzięki uprzedniemu ulokowaniu się tu amerykańskich koncernów Goodrich i Pratt & Wiley (Sobala-Gwosdz 2004).

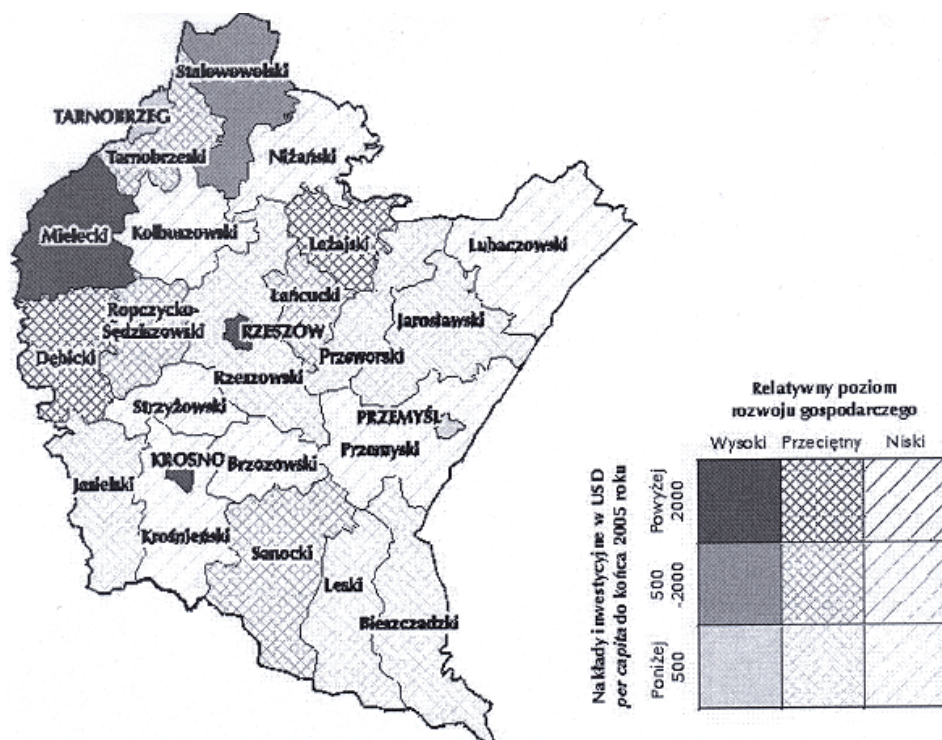
¹¹ Impulsem dla rozwoju „Doliny Lotniczej” było pozyskanie przez Sędziszów Małopolski największych inwestorów na terenie województwa – francuskich korporacji branży lotniczej – Snecma Moteurs i Creuzet Aéronautique, dających zatrudnienie blisko 200 osobom.

Warto bowiem pamiętać, że oprócz atrakcyjności samego regionu istotna jest również atrakcyjność innych przedsiębiorstw w regionie, co może zaowocować nawiązaniem współpracy (Puchalska 2008, s. 309).

6. Podsumowanie

Dotychczasowy wpływ inwestycji zagranicznych na rozwój lokalny i regionalny województwa podkarpackiego należy ocenić jako pozytywny, zwłaszcza dla branż produkcyjnych. Za niepodważalny należy uznać związek między nakładami inwestycyjnymi poniesionymi przez zagraniczne przedsiębiorstwa a poziomem rozwoju gospodarczego (zob. ryc. 1).

Nie bez znaczenia dla powstania tej zależności jest z pewnością wzrost udziału przemysłu wysokiej technologii i powstanie klastra lotniczego, a także przyspieszona restrukturyzacja gospodarki dokonana za sprawą kapitału zagranicznego poprzez liczne modernizacje, wzrost wydajności pracy i jakości produkcji oraz zwiększony eksport w niektórych gałęziach przemysłu.

Ryc. 1. Inwestycje zagraniczne a poziom rozwoju gospodarczego w województwie podkarpackim

Źródło: Sobala-Gwosdz i in. 2006, s. 76.

Ze względu na większy niż przeciętnie w Polsce odsetek przedsiębiorstw innowacyjnych, przy podobnym wykształceniu i potencjale mieszkańców województwa, przypuszczać można, iż zdolność do konkutowania gospodarki Podkarpacia będzie stopniowo wzrastać.

Dzięki inwestycjom zagranicznym na terenie województwa odnotowano dynamiczny rozwój w branży: elektroenergetycznej, drzewnej i samochodowej. Ponadto pozytywnie należy ocenić znaczne inwestycje w tzw. branżach przyszłościowych, takich jak: farmacja, biotechnologia, informatyka.

Zmieniająca się struktura inwestycji przyczyniła się także do zmiany sytuacji panującej na rynku pracy. Poziom bezrobocia w ostatnich kilku latach stopniowo się obniża, co ma jednak związek nie tylko z poczynionymi tu inwestycjami, lecz także przystąpieniem Polski do UE i migracjami zarobkowymi.

Dzięki utworzeniu „Doliny Lotniczej” województwo zyskało nowy, prestiżowy wizerunek oraz impuls do dalszego rozwoju i argument do promocji gospodarczej regionu, jednocześnie umocniona została pozycja Podkarpacia i jego ranga na tle innych regionów peryferyjnych Polski (szerzej: Sobala-Gwosdz 2004).

Ponadto zaawansowana technologia stosowana w przedsiębiorstwach klastra i wykształcona kadra zatrudniona w nich niewątpliwie stanowią przewagę konkurencyjną regionu. Jednak słabą stroną województwa, mogącą zniweczyć te oczekiwania, jest wciąż niewielki poziom nakładów na badania naukowe i rozwój, wynoszący ok. 0,4% PKB wobec średniej dla Polski 0,6% i wartości maksymalnej dla województwa mazowieckiego na poziomie niemal 3%.

Warto też odnotować, iż dzięki powyższym zmianom gospodarczym w konsekwencji następuje jeszcze wiele innych przemian na gruncie społecznym i kulturowym, które są jednak trudne do jednoznacznej oceny.

Podobnie nie można jednoznacznie ocenić inwestycji zagranicznych w branży spożywczej na terenie województwa. Z jednej strony odnotować można małą aktywność gospodarczą inwestorów zagranicznych w tym zakresie, dzięki czemu może się rozwijać działalność rodzimych producentów i dystrybutorów żywności, którzy nie mają znaczącej konkurencji ze strony obcego kapitału. Z drugiej zaś liczne wielkopowierzchniowe centra handlowe nierzadko powodują upadek małych placówek spożywczych w regionie przy równoczesnym narzuceniu dostawcom niskich cen i niekorzystnych warunków płatności (por. Różański 2001). Równocześnie jednak hiper- i supermarkety, dzięki znacznie niższym cenom, mogą przynosić oszczędności lokalnej społeczności.

Ponadto należy spodziewać się wzrostu zainteresowania województwem podkarpackim ze strony inwestorów zagranicznych po zrealizowaniu planowanych inwestycji drogowych (szczególnie budowa korytarza S-19 łączącego Obwód Kaliningradzki ze Słowacją), kolejowych i lotniczych.

Zdecydowanie za niekorzystne należy uznać natomiast wykupywanie przedsiębiorstw w celu likwidacji konkurencji (tzw. wrogie przejęcie) oraz dywergencję w regionie. Struktura przestrzenna inwestycji zagranicznych bowiem, jak się wydaje, powieli dotychczasowe relacje, faworyzujące duże ośrodki miejskie i te miejsca, gdzie inwestycje już istnieją. Niekorzystna sytuacja peryferii będzie się

natomiast pogłębiać (szerzej: Michno 2003, s. 46). Tym samym wzmocniona została pozycja Rzeszowa i Krosna oraz terenów wzdłuż głównej drogi regionu – E40. Znacznie zyskały też Mielec i Stalowa Wola oraz Jarosław wobec względnej stagnacji Tarnobrzega i Przemyśla.

Brak dywersyfikacji przestrzennej skutkuje pogłębiającymi się dysproporcjami w rozwoju. Można jednak mieć nadzieję, że z czasem inwestycje zagraniczne rozprzestrzenia się na sąsiednie, peryferyjne tereny, wzmacniając je znacząco.

Literatura

- Adamowicz M., 2005, „Dyfuzja innowacji jako czynnik rozwoju regionów peryferyjnych”, *Prace Naukowe*, nr 35: *Zarządzanie wiedzą w warunkach polskiego członkostwa w Unii Europejskiej*, Warszawa: SGGW, Katedra Polityki Agrarnej i Marketingu, s. 581–592.
- Barwińska-Małajowicz A., Kalita W., Puchalska K., 2009, „Regionalne zróżnicowanie przedsiębiorczości i inwestycji zagranicznych a odpływ rodzimej siły roboczej za granicę”, Rzeszów: Katedra Teorii Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Rzeszowskiego, z. 15: *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Uwarunkowania instytucjonalne*, s. 197–210.
- Biuletyn Statystyczny woj. podkarpackiego IV kwartał 2005, 2006*, Rzeszów: Urząd Statystyczny w Rzeszowie.
- Błuszkowski J., Garlicki J., 2000, *Opinia inwestorów zagranicznych o społecznych i ekonomicznych warunkach działalności w Polsce*, Warszawa: Raport z badania przeprowadzonego na zlecenie PAIZ przez Centrum Badań Marketingowych INDICATOR.
- Chojnicki Z., 1999, *Podstawy metodologiczne i teoretyczne geografii*, Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe.
- Churski P., 2004, „Rozwój regionalny w warunkach transformacji gospodarczej i integracji europejskiej”, w: S. Ciok, D. Ilnicki (red.), *Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych. Regionalny wymiar integracji europejskiej*, t. VIII/1, Wrocław: Uniwersytet Wrocławski, Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego, s. 31–45.
- Czerwieńec E., 1999, „Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w gospodarce krajów wysoko rozwiniętych”, Poznań: *Zeszyty Naukowe AE w Poznaniu, seria II*, s. 9–10.
- Czudec A., 2008, „Ekspertyza dotycząca województwa podkarpackiego”, w: *Ekspertyzy do Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020*, Warszawa: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, s. 843–866.
- Domański B., 2001, *Kapitał zagraniczny w przemyśle Polski. Prawidłowości rozmieszczenia, uwarunkowania, skutki*, Kraków: Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ.
- Domański B., 2004, „Krytyka pojęcia rozwoju a studia regionalne”, *Studia Regionalne i Lokalne*, nr 2(16), s. 7–23.
- Domański B., Gwosdz K., Sobala-Gwosdz A., Wiedermann J., 2003, *Inwestycje zagraniczne w województwie małopolskim do końca 2002 roku*, Raport dla Urzędu Województwa Małopolskiego.
- Domański B., Gwosdz K. (red.), 2005, *Dziesięć lat doświadczeń pierwszej polskiej specjalnej strefy ekonomicznej. Mielec 1995–2005*, Kraków: Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ – ARP Oddział Mielec.

- „Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego w 2002 r.”, *Informacje i opracowania statystyczne 2003*, Warszawa: GUS.
- Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2005 roku 2006*. Warszawa: GUS.
- Gorzelał G., 2003, „Bieda i zamożność regionów”, w: I. Sagan, M. Rzepczyński (red.), *Wymiar i współczesne interpretacje regionu*, Gdańsk–Poznań: Katedra Geografii Ekonomicznej Uniwersytetu Gdańskiego, s. 57–77.
- Gorzelał G., Jałowiecki B., 2000, „Metodologiczne podstawy strategii rozwoju na przykładzie województwa lubuskiego”, *Studia Regionalne i Lokalne*, nr 3(3), s. 42–56.
- Guzek M., 2006, *Międzynarodowe stosunki gospodarcze. Zarys teorii i polityki handlowej*, Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Huczek M., 2007, „Promocja gminy jako sposób wspierania lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego”, *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Zarządzanie i Marketing*, z. 1, s. 107–113.
- Isaksen A., 2001, „Building RIS: Is endogenous industrial development possible in the global economy?”, *Canadian Journal of Regional Science*, t. XXIV, s. 101–120.
- Jarosz M. (red.), 1996, *Kapitał zagraniczny w prywatyzacji*, Warszawa: Instytut Studiów Politycznych PAN.
- Karpiński A., 1999, „Ocena wpływu kapitału zagranicznego na strukturę przemysłową”, w: Z. Sadowski (red.), *Kapitał zagraniczny w Polsce. Warunki działania*, Warszawa: Polskie Towarzystwo Ekonomiczne i Dom Wydawniczy Bellona.
- Karaszewski W., 2004, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Polska na tle świata*, Toruń: Zakład Poligraficzno-Wydawniczy „POZKAL”, s. 18.
- Karaszewski W. (red.), 2000, *Inwestycje w procesie transformacji gospodarki Polski 1990–1999*, Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika.
- Krugman P., Obstfeld M., 2003, *Międzynarodowe stosunki gospodarcze: teoria i praktyka*, przeł. S. Ładyka, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Limański A., 2003, „Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na gospodarkę kraju przyjmującego”, *Przegląd Organizacji*, nr 3, s. 17–26.
- Malizia E.E., Feser E.J., 1999, *Understanding Local Economic Development*, Rutgers, NJ: Center for Urban Policy Research.
- Michno J., 2003, „Prywatyzacja rzeszowskich przedsiębiorstw (wybrane zagadnienia)”, w: M. Malikowski (red.), *Spółeczeństwo Podkarpacia na początku XXI wieku*, Rzeszów: Sulima Mana.
- Olejniczak K., 2003, „Apetyt na grona? Koncepcja gron oraz koncepcje bliskoznaczne w teorii i praktyce rozwoju regionalnego”, *Studia Regionalne i Lokalne*, nr 2(12), s. 55–76.
- Pakulska T., Poniadowska-Jaksch M., 2004, „Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Europie Środkowo-Wschodniej. Koncentracja kapitału zagranicznego w Polsce”, Warszawa: *Monografie i Opracowania*, nr 519, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej, s. 11.
- Piasecki R., 2007, „Ewolucja teorii rozwoju gospodarczego krajów biednych”, w: idem (red.), *Ekonomia rozwoju*, Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, s. 15–31.
- Porter M.E., 2001, *Porter o konkurencji*, przeł. A. Ehrlich, Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Porter M.E., 2003, „The economic performance of regions”, *Regional Studies*, nr 37 (6/7), s. 549–578.

- Puchalska K., 2008, „Regionalne uwarunkowania napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych”, w: M.G. Woźniak (red.), *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy w kontekście spójności społeczno-ekonomicznej*, Rzeszów: Katedra Teorii Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Rzeszowskiego, seria: *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, z. 13, s. 307–316.
- Raport nr 5, 1998. *Model monitorowania napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski*, Warszawa: Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, PAIZ.
- Róžański J., 2001, „Makro- i mikroekonomiczne efekty bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce”, Kutno: *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Gospodarki Krajowej w Kutnie*, t. I, s. 95–102.
- Sobala-Gwosdz A., 2004, „Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie podkarpackim do końca 2003 roku”, *Prace Komisji Geografii Przemysłu PTG*.
- Sobala-Gwosdz A., Działek J., Gwosdz K., Huculak M., Jarczewski W., Micek G., 2006, *Inwestycje zagraniczne w województwie podkarpackim do 2005 roku. Lista największych inwestycji w województwie podkarpackim*, Rzeszów: Centrum Obsługi Inwestora Rzeszowskiej Agencji Rozwoju Regionalnego.
- Stryjakiewicz T. (red.), 2004, *Wpływ inwestorów zagranicznych na rozwój regionalny i lokalny na przykładzie GlaxoSmithKline Pharmaceuticals S.A. w Poznaniu*, Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe.
- Swianiewicz P., Dziemianowicz W., 1999, *Atrakcyjność inwestycyjna miast*, Warszawa–Gdańsk: Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową.

THE IMPACT OF FDI ON THE DEVELOPMENT OF THE PODKARPACKIE VOIVODESHIP

The aim of this study is to assess the impact of foreign investments on the development of one of the poorest Polish provinces – the Podkarpackie region. The article shows the location, structure and spatial variation of direct foreign investments in the region.

The institution method was used to compile data: the number of employees and the size of investment were assigned to places where they were made, but not where the company's headquarters are located.

Results suggest a rather positive impact of foreign investments on local and regional development in the Podkarpackie province, especially in manufacturing industries. The influence of FDI on growth of socio-economic disparities in the region should be rated unfavorably.